

คนทำงานในระบบอาหารกับความเหลื่อมล้ำในยุคโควิด-19

People Working in the Food System and Inequality in the Era of COVID-19

ศยามล เจริญรัตน์¹ และชลนภา อนุกุล²

Sayamol Charoenratana, Cholnapa Anukul

Received: October 14, 2022

Revised: February 03, 2023

Accepted: February 23, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบสถานการณ์และสภาพการทำงานของคนทำงานในระบบอาหารในช่วงปิดเมือง และ 2) ศึกษาผลกระทบในมิติความเหลื่อมล้ำของโควิดต่อคนทำงานในระบบอาหารในเมืองและแนวทางการรับมือกับผลกระทบ งานนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณผ่านการสำรวจข้อมูลด้วยแบบสอบถามโดยใช้การคำนวณกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนของคอแครน ได้กลุ่มตัวอย่างคนทำงานในระบบอาหารจำนวน 439 คน เฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเลือกเฉพาะคนทำงานในระบบอาหารในกระบวนการกระจายอาหาร บริการค้าปลีก และขนส่ง และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ลักษณะของคนทำงานในระบบอาหารถือเป็นคนทำงานรายได้น้อยและเสี่ยงต่อความยากจน และ 2) ผลกระทบในมิติความเหลื่อมล้ำจากโควิด-19 คือ คนทำงานในระบบอาหารเขตเมืองประสบกับความเหลื่อมล้ำทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตายในชีวิต ความเหลื่อมล้ำในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร แนวทางรับมือผลกระทบ คือ มาตรการที่จัดการกับกลไกที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำเหล่านั้น

¹⁻² หน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความเท่าเทียม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย;
Human Security and Equity Research Unit, Social Research Institute, Chulalongkorn University
Corresponding author, e-mail: sayamol.c@chula.ac.th, Tel.02-2187392

คำสำคัญ: คนทำงานในระบบอาหาร, คนทำงานรายได้น้อย, เสี่ยงต่อความยากจน, ความเหลื่อมล้ำ, ผลกระทบโควิด-19

Abstract

The purposes of this research article were 1) to know the working situations and conditions of workers in the food system during the lockdown; and 2) to study the impact in dimension of COVID- 19 inequality on urban food system workers and how to cope with it. It was a quantitative research. A questionnaire was surveyed by using a computed Cochranian non-population sample. A sample of 439 people working in the food system was obtained, only in Bangkok and its vicinity by selecting only people working in the food system in the food distribution process, retail and transportation services. Descriptive statistics were used for analysis. The results of the research revealed that 1) the characteristics of people working in the food system were considered low-income workers and at risk of poverty; and 2) the impact of the inequality dimension from COVID-19 was people working in the urban food system. They experienced with all 3 types of inequality, namely the inequality associated with life and death in life, inequality in living life with dignity and inequality of resource. Countermeasures were measures dealing with the mechanisms that caused those inequalities.

Keywords: People Working in the Food System, Low-Income Workers, Risk of Poverty, Inequality, Impact of COVID-19

บทนำ

เมื่อโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือโควิด-19 (COVID-19) กลายเป็นการแพร่ระบาดใหญ่ระดับโลก (WHO, 2020) มาตรการระงับการแพร่กระจายของไวรัสล้วนส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั้งสิ้น (ILO) ประเมินว่าตำแหน่งงานราวร้อยละ 5-25 จะถูกทำลาย และคาดว่าจะรายได้จากการทำงานจะเสียหายเป็นมูลค่ากว่า 860 พันล้าน ถึง 3.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ

ในประเทศไทยผลกระทบในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสมีผลกระทบต่อกลุ่มประชากรแรงงานอย่างรุนแรง ผลการสำรวจภาวะการทำงาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) ชี้ว่าในปี พ.ศ. 2563 และ พ.ศ. 2564 มีผู้ว่างงานร้อยละ 1.69 และ 1.93 ส่วนปี พ.ศ. 2565 รวมสามไตรมาส มีผู้ว่างงานร้อยละ 1.37 โดยในไตรมาสที่ 2 ของปี พ.ศ. 2564 พบว่ามีผู้ว่างงาน/เสมือนว่างงานที่ไม่ทำไม่ถึง 4 ชม. ต่อวัน รวมราว 3 ล้านคน และมีผู้ว่างงานระยะยาวเกิน 1 ปี มากถึง 1.7 แสนคน ซึ่งถือว่าเป็นอัตราที่มากกว่าช่วงก่อนโควิด 3 เท่าตัว อย่างไรก็ตาม จำนวนผู้ทำงานเต็มเวลาดลดลง กลายเป็นรูปแบบการทำงานจากที่บ้าน ที่เรียกว่า “เวิร์ก ฟรอม โฮม” (Work from Home) มากขึ้น แต่งานภาคบริการไม่สามารถทำจากที่บ้านได้ และแรงงานในระบบอาหารในเขตพื้นที่เมืองแทบทุกกลุ่มอยู่ในกลุ่มธุรกิจโรงแรมและร้านอาหาร จึงเป็นกลุ่มคนทำงานที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากมาตรการรับมือโรคระบาด (Forsythe, E., Kahn, L. B., Lange, F., & Wiczer, D., 2020) และเนื่องจากข้อจำกัดของประชากรเขตพื้นที่เมืองที่ไม่สามารถผลิตอาหารได้เอง ความไม่มั่นคงทางอาหารของเมืองจึงเหมือนจะสูงกว่าเมื่อต้องเผชิญหน้ากับภาวะไม่ปกติ (Tacoli, C., & Vorley, B., 2015)

คนทำงานในระบบอาหาร (Food System Workers) ประกอบด้วยผู้คนในกระบวนการเกษตรกรรม การแปรรูป การกระจายผลผลิตหรือการขายอาหาร การบริโภค (Ericksen, P. J., 2008) รวมไปถึงการจัดการขยะ (Nguyen, H., 2018) มีทั้งพนักงานร้านอาหาร คนทำอาหารในร้าน คนส่งอาหาร พนักงานร้านสะดวกซื้อ พ่อค้าแม่ค้าขายอาหารสดและสำเร็จรูป แม่ค้าและลูกจ้างร้านอาหารตามสั่งและข้าวแกง ทั้งที่เป็นแรงงานในและนอกระบบ เป็นลูกจ้างรับเงินเดือนหรือพาร์ทไทม์ เป็นกลุ่มหาเช้ากินค่ำ ครอบคลุมกลุ่มชนส่งอาหาร คนจัดของในโกดังสินค้า และคนจัดการขยะ

ภายใต้วิกฤติโรคระบาดใหญ่นี้ กิจกรรมส่วนมากในภาคบริการโดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมและร้านอาหารถูกสั่งปิด (มณฑล กปิลกาญจน์ และพรชนก เทพขาม, 2564) คนทำงานในระบบอาหารกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งจึงถูกเลิกจ้าง ตกอยู่ในสภาวะว่างงานและขาดรายได้ อีกส่วนหนึ่งแม้จะยังมีการทำงาน แต่รายได้ก็ลดลง และหรือทำงานหนักมากขึ้น ทั้งยังมีความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เสี่ยงต่อโรคระบาด กล่าวได้ว่า แรงงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมืองเป็นกลุ่มประชากรเปราะบาง ที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการรัฐในการควบคุมการระบาดของโรคมากที่สุดอีกกลุ่มหนึ่ง

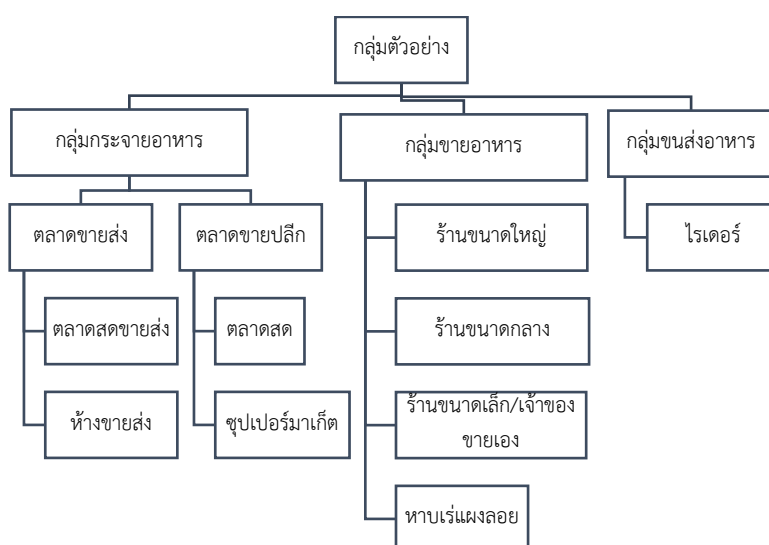
เขตกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความยากจนเลวร้ายที่สุด เนื่องจากมาตรการควบคุมโรคระบาดใหญ่ทั้งหลาย (Oxford Policy Management and United Nations, 2020) กรุงเทพมหานครจึงเป็นพื้นที่เป้าหมายของงานศึกษานี้ เพื่อเปิดเผยให้เห็นสถานการณ์และสภาพการทำงานของคนทำงานในระบบอาหาร รวมทั้งผลกระทบของโควิด-19 และแนวทางการรับมือผลกระทบ

วัตถุประสงค์

1. ทราบสถานการณ์และสภาพการทำงานของคนทำงานในระบบอาหารทำในช่วงปิดเมืองโดยเฉพาะคนทำงานรายได้น้อย (Low Paid Workers)
2. ศึกษาผลกระทบของโควิดในมิติความเหลื่อมล้ำต่อคนทำงานในระบบอาหารในเมืองและแนวทางในการรับมือกับผลกระทบ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เลือกใช้การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณครั้งนี้ใช้คำนวณกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนของคอคเครน (Cochran, W.G., 1977) สามารถคำนวณตัวอย่าง 439 ตัวอย่าง โดยขอบเขตของการศึกษาเลือกเฉพาะพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลในการศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ปิดเมืองครั้งแรกและได้รับผลกระทบยาวนานที่สุดจากคำสั่งปิดเมือง การสุ่มตัวอย่างของกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเลือกแบบหลายเงื่อนไข โดยมีเงื่อนไขคือ 1) เพื่อให้เห็นภาพของคนทำงานในระบบอาหารในเมืองที่มีการผลิตอาหารและการแปรรูปน้อยกว่าพื้นที่ชนบท 2) เลือกเฉพาะคนทำงานที่ยังทำงานอยู่ในช่วงเวลาที่ปิดเมือง 3) ตัดผู้บริโภคมองออกเพราะไม่เป็นคนทำงาน จากกลุ่มของระบบอาหารทั้ง 5 กลุ่ม คือ 1) การผลิตอาหาร 2) การแปรรูปอาหาร 3) การกระจายและการค้าปลีก การขนส่ง 4) การบริโภค และ 5) การกำจัดขยะ ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เลือกแบบเฉพาะเจาะจงในกลุ่มคนทำงานในระบบอาหาร เฉพาะกลุ่มการกระจายอาหาร การค้าปลีก-ค้าส่ง การขนส่งอาหาร และขายอาหาร ดังนี้



ภาพที่ 1 กลุ่มประชากรในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะหน้า และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์และสภาพการทำงานของคนทำงานในระบบอาหารทำในช่วงปิดเมือง โดยเฉพาะคนทำงานรายได้น้อย (Low Paid Workers) พบว่า

1.1 ลักษณะทั่วไปของคนทำงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมือง จากข้อมูลกลุ่มประชากรตัวอย่างคนทำงานในระบบอาหาร 439 คน ในเขตพื้นที่เมือง พบว่าอยู่ในกระบวนการกระจายอาหารทั้งหมด และอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ (1) กลุ่มกระจายอาหารสดอาหารแห้ง พบว่าคนทำงานด้านอาหารส่วนใหญ่ (ร้อยละ 21.8) อยู่ในตลาดขายส่งมากที่สุด ประกอบด้วย ตลาดไท ตลาดสี่มุมเมือง และตลาดคลองเตย รองลงมาอยู่ในตลาดสดทั่วไป (ร้อยละ 9.1) และส่วนน้อย (ร้อยละ 6.8) อยู่ในซูเปอร์มาร์เก็ต/ร้านค้าส่งขนาดใหญ่ เช่น แมคโคร ท็อป โลตัส เป็นต้น (2) กลุ่มกระจายอาหารแปรรูปพร้อมบริโภค พบว่าคนทำงานในระบบอาหารส่วนใหญ่ (ร้อยละ 17.3) ทำงานในวิสาหกิจขนาดกลางและเล็ก ประกอบด้วย ร้านอาหารขนาดกลางที่มีคนทำงานไม่เกิน 30 คน ศูนย์อาหารในห้างสรรพสินค้า ร้านกาแฟ และร้านอาหารตามสั่ง มากที่สุด รองลงไปคือผู้ประกอบการรายย่อยหรือผู้จ้างงานตนเอง (ร้อยละ 15.7) ประกอบด้วย คนทำงานหาบเร่ แผงลอย รถเข็น และใกล้เคียงกันคือแรงงานรับจ้างในร้านขายอาหารขนาดเล็ก (ร้อยละ 14.1)

กลุ่มอาชีพที่พบมากที่สุดห้าอันดับแรก ประกอบด้วย ผู้ประกอบการรายย่อยในกิจการจำหน่ายอาหารมากที่สุด (ร้อยละ 26.9) ได้แก่ กลุ่มเจ้าของร้านขนาดเล็ก หาบเร่แผงลอย และเจ้าของร้านในศูนย์อาหาร รองลงมาคือกลุ่มแรงงานที่มีสัญญาจ้างและเงินเดือน (ร้อยละ 20) ในซูเปอร์มาร์เก็ตหรือร้านอาหาร อันดับสามคือ กลุ่มจ้างงานตนเองในธุรกิจจัดส่งอาหาร (ร้อยละ 15.7) ได้แก่ ไรเดอร์ของบริษัทโลนแมน แกร็บฟู้ด และวินมอเตอร์ไซค์ อันดับสี่ คือ กลุ่มแรงงานรับจ้างรายวัน (ร้อยละ 10.7) ในร้านขนาดเล็ก หรือซุ้มอาหารนอกห้างสรรพสินค้า และอันดับห้า คือ กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยในกิจการจำหน่ายอาหารสดเคลื่อนที่ (ร้อยละ 8.0)

ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง (ร้อยละ 59.2) เป็นวัยแรงงานหนุ่มสาวที่มีอายุเฉลี่ย 25 ปี และน่าสนใจว่าเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 31) อายุต่ำกว่า 19 ปี ในกลุ่มนี้เกือบครึ่ง (ร้อยละ 49) มีระดับการศึกษาช่วงมัธยมศึกษา ปวช. และปวส. รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 27) เมื่อพิจารณาด้านรายได้พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อเดือน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของพนักงานด้านอาหาร จำแนกตามเพศ กลุ่มอายุ การศึกษา รายได้

(N= 439)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ			
ชาย		179	40.8
หญิง		260	59.2
กลุ่มอายุ			
อายุต่ำกว่า 19 ปี		134	30.5
อายุ 20-24 ปี		65	14.8
อายุ 25-29 ปี		51	11.6
อายุ 30-34 ปี		29	6.6
อายุ 35-39 ปี		37	8.4
อายุ 40-44 ปี		21	4.8
อายุ 45-49 ปี		8	1.8
อายุ 50-54 ปี		4	0.9
อายุ 55-59 ปี		2	0.5
ไม่ตอบ		88	20.0
อายุเฉลี่ย		24.50	
อายุน้อยสุด		10	
อายุสูงสุด		59	
การศึกษา			
ไม่ได้เรียน		33	7.5
ประถมศึกษา		120	27.3
มัธยมศึกษา/ปวช./ปวส.		216	49.2
ปริญญาตรี		62	14.1
สูงกว่าปริญญาตรี		5	1.1
อื่น ๆ เช่น กำลังศึกษา		1	0.2
ไม่ตอบ		2	0.5
รายได้			
ต่ำกว่า 5,000 บาท		10	2.3
5,000-10,000 บาท		93	21.2

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
10,001-15,000 บาท	149	33.9
15,001-20,000 บาท	91	20.7
20,001-25,000 บาท	31	7.1
25,001-30,000 บาท	27	6.2
30,001 บาทขึ้นไป	38	8.8
รวม	439	100.0

นอกจากนี้ โดยมากมีหนี้ทั้งแบบในระบบและนอกระบบ (ร้อยละ 62) และส่วนใหญ่เกิดจากค่าผ่อนรถและเครื่องใช้ในบ้านมากที่สุด รองมา คือ ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 33.3 และ 30.1 ตามลำดับ) ทั้งนี้ พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม (ร้อยละ 61) เมื่อถามถึงรายได้ในแต่ละเดือนว่าเพียงพอกับรายจ่ายไหม พบว่า มากกว่าครึ่งมีภาวะที่ยังสับสนเสี่ยง เพราะกลุ่มหนึ่งมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย (ร้อยละ 37.6) และอีกกลุ่มพอใช้บางเดือน (ร้อยละ 28.7)

1.2 สถานการณ์และสภาพการทำงานของคนทำงานในระบบอาหารในช่วงปิดเมือง ผลสำรวจสภาพการทำงานที่ผ่านมา พบว่า คนทำงานในระบบอาหารกลุ่มตัวอย่างทำงานค่อนข้างหนัก โดยรวมมีชั่วโมงการทำงานมากกว่าปกติ นั่นคือ 11-13 ชั่วโมง/วัน (ร้อยละ 41) 8-10 ชั่วโมง/วัน (ร้อยละ 31.2) เฉลี่ยแล้วคนทำงานในกลุ่มนี้ทำงาน 11 ชั่วโมง/วัน ทั้งยังพบว่ามีการณที่ชั่วโมงการทำงานสูงสุด คือ วันละ 18 ชั่วโมง เมื่อประเมินสภาพแวดล้อมความปลอดภัยในการทำงาน มีเพียงกึ่งหนึ่งมองว่างานที่ทำอยู่ในปัจจุบันมีความปลอดภัยในการทำงาน (ร้อยละ 49.9) นอกจากนี้ ยังพบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม (ร้อยละ 62) และจำนวนไม่ถึงครึ่งคิดว่าตนเองมีความมั่นคงในงาน (ร้อยละ 45.6) อย่างไรก็ตาม คนทำงานในระบบอาหาร 3 ใน 4 ไม่มีความต้องการที่จะเปลี่ยนงาน (ร้อยละ 73)

2. ผลกระทบของโควิดในมิติความเหลื่อมล้ำต่อคนทำงานในระบบอาหารในเมืองและแนวทางในการรับมือกับผลกระทบ พบว่า

2.1 ผลกระทบของโควิด-19 ต่อคนทำงานในระบบอาหารในเมือง ผลกระทบจากมาตรการปิดเมืองหรือล็อกดาวน์เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่า จากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 439 คน มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 12.3 (48 คน) ขอไม่ตอบคำถามนี้ เนื่องจากมีภาวะเศร้าและไม่อยากพูดถึงผลกระทบที่รุนแรงนั้น ส่วนในกลุ่มที่ยินดีให้ข้อมูล ปัญหา พบว่า มีความถี่สูงเกินร้อยละ 10 โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ 11 อันดับ ประกอบด้วย การมีรายได้ลดลง มีความเสี่ยงติดโควิดมากขึ้น ค่าใช้จ่ายสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้น ค่าใช้จ่ายในบ้านสูงขึ้น หาด้านากอนามัย

ไม่ได้/หน้าการราคาแพงเกินไป หาอุปกรณ์ป้องกันไม่ได้ งานมากขึ้น ทำงานบ้านมากขึ้น/คนอยู่บ้านมากขึ้นนานขึ้น ต้องใช้เวลาดูแลครอบครัวมากขึ้นเพราะต้องหยุดอยู่บ้าน และการถูกบังคับหยุดงานไม่ได้ค่าตอบแทน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน ร้อยละของปัญหาของคนทำงานด้านอาหาร ในช่วงล็อกดาวน์จากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19

(N= 439)

ผลกระทบจากโควิด ในช่วงล็อกดาวน์ ท่านประสบปัญหาเรื่องใดบ้าง	จำนวน	ร้อยละ
เสี่ยงติดโควิดมากขึ้น	200	51.2
รายได้ลดลง	295	75.4
งานมากขึ้น	65	16.6
โดนลดงาน ค่าตอบแทนเท่าเดิม	24	6.1
โดนลดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน	28	7.2
บังคับหยุดงาน ได้ค่าตอบแทน	14	3.6
บังคับหยุดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน	40	10.2
เลิกจ้าง ได้ค่าตอบแทน	11	2.8
เลิกจ้างไม่ได้ค่าตอบแทน	5	1.3
ประสบอุบัติเหตุ/ ป่วยระหว่างทำงานมากขึ้น	1	0.3
บังคับกักตัวและให้นับเป็นวันลา 14 วัน หรือมากกว่า 14 วันและไม่ได้ค่าจ้าง	11	2.8
กลับบ้านไม่ทันเวลา เพราะบ้านไกลในช่วงเคอร์ฟิวส์	26	6.6
เดินทางลำบากมากขึ้น/หารถสาธารณะเพื่อเดินทางได้ยากขึ้น/รถเมย์เต็มต้องรอคันหน้า	44	11.3
จ่ายค่าเดินทางแพงขึ้น	15	3.8
หาอุปกรณ์เพื่อการป้องกันไม่ได้ เช่น เจลแอลกอฮอล์ราคาแพง	87	22.3
หาหน้ากากอนามัยไม่ได้/หน้ากากราคาแพง	116	29.7
ทำงานบ้านมากขึ้น/คนอยู่บ้านมากขึ้นนานขึ้น	49	12.5
ต้องใช้เวลาดูแลครอบครัว เช่น ลูก หรือ พ่อแม่ มากขึ้นเพราะต้องหยุดอยู่บ้าน	48	12.3
ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เพิ่มมากขึ้น	142	36.3
ค่าใช้จ่ายในบ้านสูงขึ้น	125	32.0
เลือกอาหารได้น้อย คุณภาพแย่ลง	31	7.9
กินอาหารไม่ครบสามมื้อ ไม่มี	21	5.4
ไม่มีปัญหา	2	0.5
เลิกกิจการ/ขายของไม่ได้	3	0.7
การประกาศเคอร์ฟิวส์/ทำงานแข่งกับเวลา/ปรับเปลี่ยนเวลาส่งของและเวลาเดินทาง	4	0.9

ผลกระทบจากโควิด ในช่วงล็อกดาวน์ ท่านประสบปัญหาเรื่องใดบ้าง	จำนวน	ร้อยละ
นายจ้างมีข่าวสารให้ตอนหยุด	1	0.2
หาของยาก	1	0.2
ไม่ยอมตอบ/ไม่ยอมพูดคุยถึง*	48	12.3
รวมทั้งหมด	439	

* กรณีศึกษา 48 ตัวอย่างขอเลือกที่จะไม่ตอบผลกระทบเพราะรู้สึกเศร้าและไม่ยอมพูดคุยถึง

นอกจากนี้ยังพบว่า คนทำงานในระบบอาหารมีความกังวลหรือความกลัวในช่วงที่มีมาตรการล็อกดาวน์ (เดือนมีนาคม-เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563) ว่า “กลัวจะไม่มีรายได้” มากที่สุด รองลงมา คือ “กลัวติดเชื้อ หวาดระแวง” และ “กลัวคนในครอบครัวติดเชื้อ” ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่าง ยังคงรู้สึกกลัวในเรื่องของการไม่มีงานทำร่วมอยู่

2.2 ผลกระทบจากมาตรการบรรเทาผลกระทบจากโควิด-19 สำหรับมาตรการเยียวยา 5,000 บาท แก่ผู้ได้รับผลกระทบของการแพร่ระบาดจากไวรัส COVID-19 พบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างคนทำงานในระบบอาหารในงานศึกษานี้ 439 คน จำนวนมากสัดส่วนไม่ถึงครึ่งแจ้งว่าได้รับแล้ว (ร้อยละ 45.6) โดยมีบางส่วนแจ้งว่ายังไม่ได้รับ (ร้อยละ 10.3) ทั้งนี้ มีกลุ่มที่แจ้งว่าตนเองไม่มีสิทธิอยู่ 132 คน หรือราว 1 ใน 3 (ร้อยละ 30.1) (ตารางที่ 3)

เหตุผลส่วนใหญ่ของกลุ่มที่แจ้งว่าตนเองไม่มีสิทธิตอบก็คือ “เข้าไม่ถึงระบบของรัฐ/ไม่ได้ยื่น/ไม่มีคนยื่นให้” (ร้อยละ 12.9) และ “ยื่นในระบบแล้วแจ้งว่าไม่ได้อยู่ในกลุ่ม/ไม่เข้าข่าย/ให้ใช้สิทธิประกันสังคมมาตรา 33/จ้างคนอื่นยื่นแล้วบอกว่าไม่ได้รับ” (ร้อยละ 12.9) รองลงไปก็คือ “ทำงานปกติ (ยังมีงานทำอยู่)” (ร้อยละ 5.0) “ไม่ได้ลงทะเบียน” (ร้อยละ 2.7) และ “ไม่ใช่คนไทย” (ร้อยละ 2.7) เหล่านี้ ชี้ให้เห็นอุปสรรคในการเข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาของรัฐในกลุ่มคนทำงานในระบบอาหารในภาวะวิกฤติ อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างคนทำงานในระบบอาหารส่วนใหญ่ “ไม่มีประกันสังคม” (ร้อยละ 56.9) ขณะที่เดียวกันคนที่มีประกันสังคมที่สามารถรับเงินชดเชยจากประกันสังคมที่แจ้งว่า “ได้รับแล้ว” มีสัดส่วนค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 8.0) โดยมีกลุ่มที่ “ยังไม่ได้รับ” คิดเป็นร้อยละ 10.5 และตอบว่า “ไม่มีสิทธิ์” 108 คน (ร้อยละ 24.6)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ลักษณะสำคัญของคนทำงานในระบบอาหารเขตพื้นที่เมือง คนทำงานในระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทั้งหมดอยู่ในภาคบริการ และอยู่ในธุรกิจ 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มธุรกิจจำหน่ายอาหารสดและอาหารแห้ง และกลุ่มธุรกิจร้านอาหารและจัดส่ง

อาหาร ลักษณะการจ้างงานแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มอาชีพ เรียงตามสัดส่วนของกลุ่มประชากรตัวอย่างในงานศึกษานี้จากมากไปน้อย ได้แก่ (หนึ่ง) ผู้ประกอบการรายย่อยในกิจการขายอาหารสดอาหารแห้ง (สอง) แรงงานมีสัญญาจ้างและเงินเดือนในซูเปอร์มาร์เก็ตหรือร้านอาหาร (สาม) ผู้จ้างงานตนเองในธุรกิจจัดส่งอาหาร (สี่) แรงงานรับจ้างรายวันในร้านอาหารขนาดเล็กหรือซุ้มอาหารนอกห้างสรรพสินค้า และ (ห้า) ผู้ประกอบการรายย่อยในกิจการขายอาหารสด/แห้งแบบเคลื่อนที่

คนทำงานในระบบอาหารในเขตเมืองส่วนมากมีระดับการศึกษาไม่สูงนัก โดย 4 ใน 5 ของกลุ่มประชากรตัวอย่างมีระดับการศึกษาไม่เกินมัธยมศึกษา หรือ ปวส. ทั้งยังมีคนที่ไม่ได้เรียนหนังสืออีกร้อยละ 7.5 กล่าวได้ว่าคนทำงานกลุ่มนี้ขาดต้นทุนทางการศึกษาในการเข้าถึงงานที่ดีกว่า มีรายได้และสวัสดิการดีกว่า ซึ่งจะนำไปสู่การขยับชั้นทางสังคม (Brown, P., 2013) ในภาพรวมคนทำงานในระบบอาหารในเขตเมืองถือเป็นกลุ่มที่ไม่มีความมั่นคงในงานและรายได้ ดังที่ปรากฏผ่านผลสำรวจที่พบว่าความกลัวไม่มีรายได้นั้นสูงกว่าความกลัวต่อการเจ็บป่วยหรือติดเชื้อ ซึ่งเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของไทยที่ 26,018.42 บาทในปี พ.ศ.2562 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) นั่นคือรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 13,000 บาท กรณีที่ครัวเรือนนั้นมีกำลังแรงงานหลักสองคน ก็จะพบว่าราว 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่าง มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 23) ถือว่าเข้าข่ายการเป็น “คนทำงานรายได้น้อย” (Low Paid Worker) ซึ่งหมายถึงคนทำงานที่มีรายได้น้อยกว่าสองในสามของค่าเฉลี่ยของรายได้คนทั้งประเทศ (Clark, K., & Kanellopoulos, N. C., 2013) และหากรวมกลุ่มคนที่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย และไม่สามารถชำระหนี้ได้ (Schnabel, C., 2016) ก็จะพบว่า ราวครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 52.7) ที่มีรายได้เดือนละไม่เกิน 15,000 บาท ไม่มีเงินออม และมีหนี้สินประเภทไม่สร้างรายได้ ก็เข้าข่ายนิยามของคนทำงานที่มีรายได้น้อยเช่นกัน ดังนั้นเอง คนทำงานในระบบอาหารในเขตเมืองที่เป็นคนทำงานรายได้น้อยเหล่านี้จึงถือเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อความยากจน ดังกรณีที่มีการลื้อกดาวน์ ราว 3 ใน 4 ของคนทำงานในระบบอาหารในเขตเมืองกลุ่มนี้ (ร้อยละ 74) พบว่า มีรายได้น้อยลง และกลุ่มที่เคยมีรายได้มากกว่า 13,000 บาท เมื่อมีรายได้น้อยลงก็มีโอกาสตกอยู่ในความยากจนมากขึ้น

การทำงานหนักหรือมีชั่วโมงการทำงานโดยเฉลี่ยที่ยาวนานทำให้มีเวลาพักผ่อนและพัฒนาตนเองน้อยลง นอกจากการเสื่อมถอยทางสุขภาพ โอกาสที่จะศึกษาเพิ่มเติมและเลือกงานหรืออาชีพได้มากขึ้นก็ลดน้อยลง (Mcknight, A., Stewart, K., Himmelweit, S., & Palillo, M., 2016) การที่กลุ่มตัวอย่างราว 3 ใน 4 ยืนยันว่าจะไม่เปลี่ยนงาน ก็เนื่องจากทุนทางสังคมในที่นี้คือระดับการศึกษามีน้อยเกินกว่าจะเป็นปัจจัยผลักดันให้ออกจากงานและอาชีพเดิมออกไป

2) ผลกระทบในมิติความเหลื่อมล้ำต่อคนทำงานในระบบอาหารในเขตเมือง โดยเหตุที่ลักษณะการจ้างงานของคนทำงานในระบบอาหารในพื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีแตกต่างกัน โดยมีทั้งผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมและผู้ไม่มีประกันสังคมปะปนกัน มาตรการเยียวยาผลกระทบของรัฐที่จัดแบ่งคนทำงานที่ได้รับผลกระทบตามเงื่อนไขการเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมจึงไม่สอดคล้องกับความเปราะบางของคนทำงานในระบบอาหารแต่ละกลุ่ม นั่นคือ กลุ่มแรงงานรับจ้างรายวันในร้านอาหารขนาดเล็กหรือซุ้มอาหารนอกห้างสรรพสินค้าเป็นกลุ่มที่มีความไม่มั่นคงในการจ้างงานและรายได้มากที่สุด รองลงไปคือผู้จ้างงานตนเองในธุรกิจจัดส่งอาหาร ผลวิจัยของงานศึกษานี้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับรายงานขององค์การอนามัยโลก (ILO, 2020) ซึ่งชี้ชัดว่าคนทำงานที่ไม่ได้เป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมเป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดและนำไปสู่สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำอาจจัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ (Therborn, G., 2012) ได้แก่ (หนึ่ง) ความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวพันกับการมีชีวิต (Vital Inequality) ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพส่งผลกระทบต่อความเป็นความตายในชีวิตของผู้คน (สอง) ความเหลื่อมล้ำในการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี (Existential Inequality) ปฏิเสธที่จะยอมรับความเท่าเทียมของมนุษย์ (สาม) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร (Resource Inequality) ทั้งในเชิงโอกาส และเชิงผลลัพธ์ งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบจากโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทั้ง 3 ประเภท

ผลกระทบของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางอาหารของผู้คน (Mekonnen, E. E. & Kassegn, A. A., 2022) งานศึกษานี้พบว่าคนทำงานในระบบอาหารจำนวนหนึ่งใช้วิธีลดปริมาณอาหารลงในแต่ละมื้อ บางรายเลือกกินอาหารไม่ครบมื้อ และบางรายเลือกซื้ออาหารลดราคาหลังสองทุ่ม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารและโภชนาการส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในการมีสุขภาพที่ดีและชีวิตยืนยาว (Wolfson, J. A., Leung, C. W., & Kullgren, J. T., 2020)

วิกฤติโควิด-19 ยังเปิดเผยให้เห็นความเหลื่อมล้ำในการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของคนทำงานในระบบอาหารเขตเมือง นั่นคือ ถูกมองข้ามในฐานะคนทำงานที่มีความจำเป็น (Essential Worker) แต่ถูกลดทอนเหลือเพียงการเป็นคนทำงานที่อยู่ในหรือบนกระบวนประกันสังคม เช่นเดียวกับความเหลื่อมล้ำทางเพศ โดยเหตุที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง (ร้อยละ 59.2) สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีโอกาสในการเข้าถึงตลาดงานที่มีความมั่นคงในการจ้างงานและรายได้น้อยกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ ครั้วเรือนที่มีเด็กซึ่งต้องเรียนออนไลน์จากที่บ้านและหรือสมาชิกครอบครัวที่ต้องเวิร์กฟรอมโฮมกลับเพิ่มภาระเรื่องงานดูแล (Care Work) ให้กับคนทำงานผู้หญิงมากขึ้น และยัง

เพิ่มมากขึ้นกรณีที่สมาชิกในครัวเรือนติดเชื้อหรือเจ็บป่วย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาอื่น (Chopra, D., & Krishnan, M., 2022; Seedat, S., & Rondon, M., 2021)

ในภาวะที่วิกฤติโควิด-19 มีความยืดเยื้อ และมาตรการเยียวยาผ่านเงินอุดหนุน 5,000 บาทต่อเดือนซึ่งเป็นมาตรการเฉพาะหน้าชั่วคราวได้สิ้นสุดลง ผู้ประกอบการรายย่อยในตลาดและธุรกิจร้านอาหารขนาดเล็กเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ส่งผลกระทบในการจ้างงานต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ สถานการณ์นี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกันแม้ในประเทศพัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา (Cho, S. J., Lee, J. Y., & Winters, J. V., 2020) และแคนาดา (Goddard, E., 2021) ปรากฏการณ์นี้แม้สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำเชิงโอกาสในการเข้าถึงมาตรการเยียวยา แต่ก็นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำเชิงผลลัพธ์ในการเข้าถึงรายได้ที่เพียงพอต่อการมีชีวิตร (Living Wage) นอกจากนี้ ภาระค่าใช้จ่ายของพนักงานในระบบอาหารในเขตเมืองสูงกว่าคนทำงานกลุ่มอื่น เนื่องจากมีความเสี่ยงในการติดเชื้อจากการเดินทางและสิ่งแวดล้อมในการทำงานสูงกว่ากลุ่มคนทำงานที่เวิร์กฟรอมโฮม (Iliev, R., 2022)

3) *แนวทางการรับมือของผลกระทบในมิติความเหลื่อมล้ำ* โดยเหตุที่ความเหลื่อมล้ำถูกผลิตสร้างผ่านกลไก 4 ประเภท (Therborn, G., 2012) ได้แก่ (หนึ่ง) ระยะห่าง (Distantiation) คือการที่มีคนบางกลุ่มอยู่หน้าหน้าและ/หรือคนอื่นถูกทิ้งไว้ข้างหลัง (สอง) การกีดกันออก (Exclusion) คือการกำหนดให้มีอุปสรรคกีดขวางคนบางกลุ่มไม่ให้เข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี (สาม) การจัดลำดับชั้น (Hierarchy) ในสังคมและองค์กรที่ทำให้คนบางกลุ่มอยู่เหนือคนกลุ่มอื่น และ (สี่) การขูดรีด (Exploitation) เอาเปรียบการทำงานหนักและการยอมจำนนของกลุ่มผู้เสียเปรียบ การรับมือผลกระทบของโควิด-19 ในมิติความเหลื่อมล้ำจึงควรจะดำเนินการผ่านกลไกเหล่านี้

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ว่าคนทำงานในระบบอาหารส่วนใหญ่เป็นคนทำงานรายได้น้อย และเสี่ยงต่อความยากจน และวิกฤติโควิด-19 ก็ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มนี้มากที่สุด มาตรการประกันรายได้ไม่ว่าจะเป็นรายได้พื้นฐาน (Basic Income) หรือเงินอุดหนุนคนทำงานรายได้น้อย (Negative Income Tax) รวมทั้งการลดช่องว่างระหว่างค่าจ้างขั้นต่ำไปสู่ค่าจ้างเพื่อชีวิต ฯลฯ ล้วนเป็นแนวทางลดช่องว่างระหว่างคนทำงานในระบบอาหารในระบบเศรษฐกิจนอกภาคทางการและในภาคทางการ

ระบบประกันสังคมที่จัดแบ่งลำดับชั้นของสิทธิประโยชน์ผ่านความสามารถในการจ่ายของแรงงานนอกระบบในมาตรา 40 อาจเป็นกลไกหนึ่งของการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำ หากมองว่าแรงงานนอกระบบแต่ละกลุ่มล้วนมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกัน แต่ความสามารถในการจ่ายที่ไม่เท่ากันเกิดจากการขาดมาตรการประกันรายได้พื้นฐาน ระบบประกันสังคมควรมุ่งจัด

สิทธิประโยชน์ที่เท่าเทียมให้กับแรงงานนอกระบบทุกกลุ่ม และควรเพิ่มสัดส่วนตัวแทนของแรงงานนอกระบบในคณะกรรมการประกันสังคม เพื่อขยายมาตรการคุ้มครองครอบคลุมกลุ่มประชากรแรงงานนอกระบบที่เป็นกลุ่มประชากร 2 ใน 3 ของประชากรแรงงานทั้งหมดในประเทศไทย

ภาวะไร้วัดตนในเชิงนโยบายของคนทำงานกลุ่มนี้ ซึ่งรวมถึงการไม่ได้รับการคุ้มครองด้านแรงงาน เนื่องจากเข้าไม่ถึงระบบประกันสังคมที่จะช่วยรองรับเมื่อเกิดปัญหา (ภาณติมา พงษ์นัยรัตน์, 2564) รวมถึงการเข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาจากการถูกปฏิเสธสิทธิ (วัชชีรานนท์ ทองเทพ และภาณุมาศ สงวนวงศ์, 2563) นโยบายที่สนับสนุนการรวมกลุ่มรวมตัวของผู้ประกอบการรายย่อย ทั้งในธุรกิจจำหน่ายอาหารสดอาหารแห้งและธุรกิจร้านอาหารก็มีความสำคัญ ทั้งเป็นแนวทางที่ป้องกันการขูดรีดเอารัดเอาเปรียบจากการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรมโดยมีพักต้องพึ่งพารัฐแต่เพียงอย่างเดียว ดังการรวมกลุ่มรวมตัวของไรเดอร์เพื่อนำเสนอข้อเรียกร้องในการคุ้มครองคนทำงานในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมา (ภาสกร ญี่นาง, 2564; สถาบันแรงงานและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ถือเป็นงานวิจัยเชิงบุกเบิกองค์ความรู้และสร้างการรับรู้ต่อการดำรงอยู่ของคนทำงานในระบบอาหาร (Food System Worker) ในประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมมุ่งเน้นไปที่ระบบอาหารและความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งมีได้ให้น้ำหนักกับคนทำงานภายใต้ระบบอาหาร ทำให้คนทำงานภายใต้ระบบอาหารบางกลุ่มถูกมองข้าม

ข้อเสนอแนะ

มาตรการลดผลกระทบความเหลื่อมล้ำต่อคนทำงานในระบบอาหารเขตเมืองควรประกอบไปด้วย มาตรการประกันรายได้พื้นฐาน สิทธิประโยชน์ประกันสังคมที่เท่าเทียมสำหรับคนทำงาน และสนับสนุนการรวมกลุ่มรวมตัวของคนทำงานในระบบอาหารเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงนโยบาย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุน “โครงการความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับทุกคนในวิกฤติโควิด-19: กรณีศึกษาคนทำงานในระบบอาหารในเมืองกรุงเทพ” ขอขอบคุณหน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความเท่าเทียม และคุณรัศมี เอกศิริ ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินการโครงการ

เอกสารอ้างอิง

- กานติมา พงษ์นัยรัตน์. (2564). ผลกระทบของแรงงานนอกระบบจากการเข้าไม่ถึงสวัสดิการภาครัฐ ในช่วงสถานการณ์โควิด-19: กรณีศึกษาเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี. *วารสารรัฐศาสตร์ ราชภัฏและสหวิทยาการ*, 4(3), 27-44.
- ภาสกร ญี่นาง. (2564). วิฤตสิทธิแรงงานในเศรษฐกิจยุคดิจิทัล: ปัญหาความขัดแย้งระหว่าง “ไรเดอร์” กับแพลตฟอร์มที่รัฐเพิกเฉย. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 14(1), 84-113.
- มณฑล กปิลกาญจน์ และพรชนก เทพขาม. (2564). *มาตรการแรงงานที่เหมาะสม ยืดหยุ่น และ พร้อมรับการอยู่ร่วมกับโควิด-19*. Retrieved from https://www.bot.or.th:443/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_27Sep2021.aspx
- วัชรานนท์ ทองเทพ และภานุมาศ สงวนวงษ์. (2563). ลงทะเบียนเยียวยา: วิเคราะห์สารพันปัญหา เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากโควิด-19. *BBC News ไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-52350798>
- สถาบันแรงงานและเศรษฐกิจที่เป็นธรรม. (2563). *การรวมกลุ่มของไรเดอร์ส่งอาหาร-การต่อรองกับ แพลตฟอร์มข้ามชาติยักษ์ใหญ่*. Retrieved from <https://decode.plus/20200909/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน เป็นรายภาค และจังหวัด พ.ศ. 2545-2562*. Retrieved from <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/08.aspx>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *สรุปผลที่สำคัญสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไตรมาสที่ 4 พ.ศ. 2565*. Retrieved from http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน/ภาวะการทำงานของประชากร/2565/summary_q4_65.pdf/2565/summary_q4_65.pdf
- Brown, P. (2013). Education, opportunity and the prospects for Social mobility. *British Journal of Sociology of Education*, 34(5-6), 678-700.
- Cho, S. J., Lee, J. Y., & Winters, J. V. (2020). *COVID-19 Employment Status Impacts on Food Sector Workers*. Retrieved from <https://docs.iza.org/dp13334.pdf>

- Chopra, D., & Krishnan, M. (2022). *COVID-19 and the unpaid care economy in Asia and the Pacific [Documentos de Proyectos]*. Naciones Unidas Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL). Retrieved from Naciones Unidas Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL)
- Clark, K., & Kanellopoulos, N. C. (2013). Low pay persistence in Europe. *Labour Economics*, 23, 122–134.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques*. (3rd Edition). New York : John Wiley & Sons.
- Ericksen, P. J. (2008). Conceptualizing food systems for global environmental change research. *Global Environmental Change*, 18(1), 234–245.
- Forsythe, E., Kahn, L. B., Lange, F., & Wiczer, D. (2020). Labor demand in the time of COVID-19: Evidence from vacancy postings and UI claims. *Journal of Public Economics*, 189, 104238.
- Goddard, E. (2021). The impact of COVID-19 on food retail and food service in Canada: A second assessment. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue Canadienne d'agroeconomie*, 69(2), 167–175.
- Ilieva, R. (2022, November 8). *New Report: NY Food 2025 / Describing the Experiences of NYC Food Workers During COVID-19 and Beyond: A Mixed Methods Study*. Retrieved from CUFPI website: <https://cunurbanfoodpolicy.org/news/2022/11/08/new-report-ny-food-2025-describing-the-experiences-of-nyc-food-workers-during-covid-19-and-beyond-a-mixed-methods-study/>
- ILO. (2020). *COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses*. Retrieved from https://www.oitcinterfor.org/sites/default/files/file_publicacion/5th_monitor.pdf
- Mcknight, A., Stewart, K., Himmelweit, S., & Palillo, M. (2016). *Evidence Review Low pay and in-work poverty: Preventative measures and preventative approaches*. Luxembourg : Publications Office of the European Union.

- Mekonnen, E. E. & Kassegn, A. A. (2022). Food insecurity and unemployment crisis under COVID-19: Evidence from sub-Saharan Africa. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 2045721.
- Nguyen, H. (2018). *Sustainable food systems: Concept and framework*. FAO. Retrieved from <https://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf>
- Oxford Policy Management, & United Nations. (2020). *Social impact assessment of COVID-19 in Thailand*. Retrieved from <https://www.unicef.org/thailand/reports/social-impact-assessment-covid-19-thailand>
- Schnabel, C. (2016). *Low-wage employment*. IZA World of Labor. Retrieved from <https://wol.iza.org/articles/low-wage-employment/long>
- Seedat, S., & Rondon, M. (2021). Women's wellbeing and the burden of unpaid work. *BMJ*, 374, n1972.
- Tacoli, C., & Vorley, B. (2015). Reframing the debate on urbanisation, rural transformation and Food security. *IIED Briefing*. Retrieved from <https://iied.org/17281iied>
- Therborn, G. (2012). The Killing Fields of Inequality. *International Journal of Health Services*, 42(4), 579–589.
- WHO. (2020, March 12). *WHO announces COVID-19 outbreak a pandemic*. Retrieved from <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic>
- Wolfson, J. A., Leung, C. W., & Kullgren, J. T. (2020). Food as a Critical Social Determinant of Health Among Older Adults During the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic. *JAMA Health Forum*, 1(7), e200925.